

Jelképesen a Tereben

2009 május 24. Flag

Szöveg méret

Mentés

-
-
-

- [1](#)

Még nincs értékelve

Mérték

Mindenfélér?! csevegünk mi f?szerkeszt?mmel, amikor arra alkalom adódik, s mikor egyszer a hagyomány?rz? huszáregysületekre terel?dött a szó, az az érzésem támadt, hogy önként vállalt és nagyrabecsült f?nököm nem igazán érti a mozgalom jelent?ségét.

Sőt mi több, lenézi, nem veszi komolyan ezt a számomra tiszteletre méltó tevékenységet. Mivel kapcsolatunkat nem mételtyezik piszkos anyagiak, veszem a bátorságot, és ellentmondok. De hitem szerint az ellentmondás önmagában nem érdem és nem érték, ezért kötelességemnek tartom, hogy nézeteimet b?vebben kifejtsem.

„Jelképek erdején át visz az ember útja...” Nagyon remélem, hogy ezt Illyés Gyula írta, mert ha nem, szégyenben maradok, én ugyanis úgy tudom, hogy ?t idézem. Önmagában is jelkép ez a mondat: az erd?, kerek erd? népmeséinkben a teremtett világ. S?t többesben is el?fordul, mikor is a mese-h?s erd?r?l erd?re vándorol: a hagyományok, nem csak a miénk, a földi világon kívül más világok sorát tartották számon. Az út pedig maga az élet, mint ahogyan nekrológokban rendszeresen „életut”-at emlegetnek ma is az ezeket megfogalmazó kiválóságok. De el?reszaladtam, mert néhány dolgot alapozásként feltétlenül meg kell említeni.

Els?nek: a „fejldés” összefoglaló címszóval jellemzett folyamatot a legújabb kor találta ki, s tekinti mindenek feletti jónak, létünk egyedüli mozgatórugójának. Talán a nagy katasztrófa, a francia forradalom óta jelent meg a fogalom, s nap mint nap tanúi lehetünk térhódításának. Helyesebb lenne bonyolódásról beszélni. Példák hosszú sorát lehet igen könnyen el?citolni. A motorkerékpár gyorsabb a lónál, ennyiben fejl?dés. De áttekinthetetlenül bonyolult infrastruktúrát (bocs, ezt nem írom le többet) feltételez, kezdve a gyártóiparon, a fenntartáson és a közlekedéshez szükséges úthálózatot, mert persze egyes típusok képesek terepen is, amíg van benzin, ámde ha ennyi hátrány nem elég, tegyük a mérleg másik serpeny?jébe eleink lovas teljesítményét, mely messze meghaladta a ma szokásosakat, és kérdezem: ezzel a fejl?déssel mit nyertünk? S eme „fejldés”-re gyakran hivatkoznak, akik a régiék képi-jelképi gondolkodásmódját el?szeretettel min?sítik lefele. Ne tévesszük össze értékrendünk változásait hol-mi haladással. Ma a közutakon legalább annyi a haláleset, mint a régen, szálfegyverekkel ví-vott háborúkban, individuális betegségekben annyian halnak, mint a korábbi nagy járványokban.

Másik lényeges elváltozás életünkben az analógiák visszaszorulása, a tisztán ok-okozati megközelítések elhatalmasodása. Hát ezzel meg mi baj lehet? kértheti a jóhiszem? olvasó. Nem csak lehet, hanem van. De el?söz is tisztázzuk ezt a két fogalmat. Legegyszer?bb példa az órák a-datközlési módjainak összevetése: a hagyományos számlapos-mutatós rendszert ne-vezzük analógnak, a közvetlenül csak az érvényes számokat mutató a digitális. Ízlés dolga, lehet rá mondani, és tényleg, az óra pontossága független a kijelz? milyenségét?l. Jelképi értelme van a két rendszernek: az analóg egyszerre mutatja egy nagyobb id?egység képét, és azon belül, némi tökéletlenséggel, mert a mutatók, a rátekintés szögét?l függ?en elmozdulhatnak, helyezi el a valós id?t. Ezzel szemben a digitális óra, kép helyett, egyszer?en közöl egy számot, feltételezve, hogy használója ismeri a rendszert, mert valóban, ismeri is. Végs? soron mindkett? közöl egy számértéket, csakhogy míg az els? számlapjával egyúttal irányt mutat, támpontot ad az elvégzend? gondolati elvonatkoztatás számára, addig a digitális rendszer ezt mell?zi, feltételezve, hogy az elvonatkoztatás képessége valami eleve adott dolog. Csakhogy ez nem így van. Azt tanulni és a megtanultat folyamatosan ébren tartani kell. (Kérdés, hogy mikor üti fel a fejét egy, a diszlexia és a funkcionális analfabétizmus analógiájára könnyen elképzelt? új „betegség”: nem lesz könny? megnevezni, mert az „an-órexia” már foglalt.). És itt van az ember legh?ségesebb barátja –a jelkép- elásva.

Mert elástuk, anélkül, hogy meghalt volna. Amikor a jelképek értelme és ereje megsz?nik, akkor lesz vége a világnak. Mi is a jelkép? Valamely dolgot egy más formában, de azonos ér-vénnyel kifejezni. Ismétlem: azonos érvénnyel, és ez nagyon fontos körülmény, olyan fontos, hogy ennek megértése nélkül semmit sem lehet a jelkép mibenlétét?l tudni.

Azonos érvény alatt természetesen nem azt kell érteni, hogy fizikai valójában azonos mondjuk egy korondi tányéron motívumként megjelen? csillagjegy-ábrázolás és a neki megfelel? csillagalmaz. De a két valóságnak, ami egyfel?l fazekas-máz, másfel?l égitestek csillagászati méret? tömege, életünk folyásában csak ugyanolyan jelent?sége lehet: egyetlen csillagkép egyetlen tagjáról sem fogunk soha mangánércet ideszállítani, amivel pedig az asztronómusok a tudományukra költött csillagászati összegeket indokolják, vagyis hogy a távoli égitestek méricskélése hozzásegít világunk jobb megértéséhez, tegyük hozzá: annál, hogy megértés, semmi sem szubjektívebb fogalom. Népm?vészeti motívum és csillagkép között jelképi értelemben semmi különbség nincs, a megértést egyaránt szolgálják azok számára, akik meg?rizték ide vonatkozó érzéküket. Aki pedig az égbolt fizikai tulajdonságai-ban hisz, legyen hite szerint.

De maradjunk még az égen! Ugyanis csillagvizsgáló-embereink a teremtett világ legszebb jelképeit produkálják évr?l-évre úgy, hogy talán észre sem veszik. Els?nek nézzük az ?srobbanást. Mi ez, ha nem vallásunk „tudományos bizonyítása”? Adva van egy pont mindenféle kiterjedés, tehát fizikai valóság nélkül (!), majd az hirtelen ?rült méret?re növekszik. És né-hány másodperc, vagy óra, esetleg nap múlva tartalmazza mindazt az anyagot, amib?l ma is gazdálkodunk. (Az, hogy létezett-e világos tudat a nagy bumm el?tt, abban a csillagászat, mint tudomány, természetesen illetéktelen.) Azután a csillagképek: egy alkalommal képzett csillagász ismer?söm kifejtette, hogy szó sem lehet valami misztikus ábráról, mert pl. a nem tudom én melyik, talán a Bika csillagkép legközelebbi tagja „mindössze” nyolc fényévre van t?lünk, a legtávolabbi pedig negyvenre. Tehát: ezek a kétségtelenül látható ábrák csakis a véletlen játékaik lehetnek, nem lehetnek közöttük valós kapcsolatok. Ez biztosan így is van. Látszólagos képük mégis állandó! Csak hát van egy másik egzakt tudomány, a matematikai valószínűség számítás, mely hivatalból foglalkozik a véletlennel. Kérdezzük meg a matematikust, mi a

valószínűsége annak, hogy az égen látható kb. kétezer, egymással fizikai kapcsolatban nem álló objektum közül csak kettő, a Földről tekintve, egymással párhuzamosan közlekedjék. A válasz borítékolható: a nullát fogja közelíteni. A valóság ezzel szemben az, hogy tizenkét csillagkép száz csillagát nem érdekli a matematika tudománya, hanem makacsul kirajzolja saját képeit az asztrológusok örömeire. Következtetés: a jelképek tudománya legalább ugyan-olyan érvényű, mint a mérhető valóság.

De unalmassá ne váljunk, keressünk más teret. Jelképek tobzódására találunk hagyományainkban, önkényesen választom a népdalt. Kedvencem a bagoly-asszonyka, több változatban hallottam, csekély eltéréssel, élben Écsi Gyöngyitől. Némi csodálkozásomra úgy vezette fel, hogy különös szöveg, maga sem érti. Emlékeztet: „Pusztá malomba/ cserfa gerenda/ azon ülöngél/ bagoly asszonyka... (itt ennyi elég, máskor bővebben). Fejtsük meg a szavakat, és rátalálunk arra, amit más magaskultúrákban halottaskönyv címen tartanak számon: az elhalt útja végleges nyughelye felé. (Sajátossága kultúránknak, hogy amit Tibetben kötetbe foglalnak, mi egy háromperces dalocskába tömörítjük!) Tehát menjünk végig a dőlő szavakon: pusztá, azaz kihalt, reménytelen helyen vagyunk. Ez a hely egy malom, az érlelés helye, ami-aki ide bekerül, kegyetlen gyötrelmek után más formában jut ki. Cserfa: nem ismerem a tímármesterség hagyományait, de a szó első tagja nyilván utal a cserzés műveletére, mely vegyi megfelelője az érlelésnek, azaz radikális minőségátalakítást jelent, természetesen anélkül, hogy tárgyának végső lényegét érintené. Megjegyzem, mert tanulságos, öreg szakitól hallottam, a bűripar legnemesebb terméke a gödörben cserzett bűri: a szükséges anyagok társaságában földbe temetik a nyersbűrit, hat hónap után exhumálják, így elnyehetetlen, tökéletesen vízálló, ugyanakkor jól szellőző készterméket kapnak (mármint a tímár szempontjából készterméket). Az első négy sor értelme és gondolatmenetem koronája a bagoly megjelenése: ezt még az is érti, aki soha jelképekről nem hallott, ez ugyanis a halálmadár. Itt, a további szövegről következzen, idét elhalt fiatalasszony lelkét jelenti. Tehát a szöveg értelme ez: nevezett asszony a köztes létben további sorsát várja.

Foglaljuk össze, mit tettem: egy régi és gyönyörű, jelképek láncából álló és jelképes értelmű népdal első négy sorát, mindössze nyolc szót, igen tökéletesen és bántó beszédességgel, lefordítottam modern „digitális” nyelvre. Uff, mondja a dakota közmondás. Mi nem intézhetjük el ilyen frappánsan a dolgot, mert köztünk és népdalterméleink, (valamint a közmondás-hagyományozó dakoták között), van egy döntő különbség: a régebbi (nem is oly régi) emberek tudatában voltak annak a kö-rülménynek, melyet a költő szép megfogalmazásában fentebb idéztem, és egész írásomnak okát adja: Jelképek erdején át visz az ember útja... Azaz hogy nem egyszeren tudatában voltak –a leírta-kat bárki egyszeren tudomásul veheti-, hanem ez a szemlélet, a jelképek erejébe vetett hit határozta meg életüket. Ezt a szemléletet fejezi ki az a ma mind gyakrabban hallott kifejezés, hogy: szerves kultúra. Nem biztos, hogy értelmével mindenki tisztában van, ezért megpróbálom meghatározni: a szerves kultúrszemléletben min-den mindennel összefügg. Az átfogó összefüggés-rendszer pedig analóg módon, képekben nyilvánul meg. Másképp nem is tehetné világunk végtelen bonyolultsága miatt, hiszen nap, mint nap tapasztalhatjuk, hogy az okszerű, tudományos szemlélet szinte önmagát falja fel a folyamatosan jelentkező ellentmondások miatt, utalok a fentebbi példára: hogyan lesz képes a csillagász és a matematikus kiegyezni, ha mindkettő ragaszkodik tudománya alapelveihez? A világ végtelen számú és különböző jellegű jelensége természetesen önmagában nem hozható összefüggésbe egymással. Az összefüggéseknek csomópontja van Istenben. A Teremtő valóban teremtő, a művét fenntartó és bemutató jelenségeket neki magának tulajdonítjuk, az azt lebontó, romboló dolgokat egy szintén Tőle származó, de Tőle függetlenül egzisztáló törekvésnek, a gonosznak. (Jut eszembe a görög „gnószisz”, „tudás” jelentésű szó alaki hasonlósága a mi „gonosz”-unkal, lásd: Teremtés Könyve I. 3. rész. Lám, azok az összefüggések!) S ha valaki az vetné ellenemre, hogy hiszen a régi kultúrák többistenhívők voltak, hát nem. A „többisten” egyrészt gondolati abszurdum, mely sértő bármely analfabéta pápuára nézve, másrészt a modern nyugati szerzőinek fordítási hibája és mérhetetlen nagyképsége. Ennek illusztrálására, a sumer műveltségű „isten” szóval fordított szó: „dingir” véletlenül (?) remekül megfelel a mi „tündér” szavunknak, mely egyáltalán nem jelent istent, hanem egyszeren a szellemlények egy kategóriáját.

Nos e feltétlenül szükséges teológiai kitérő után térüljünk vissza szorosabb értelemben vett tárgyunkhoz. Jelkép: szóösszetétel, két szinoníma együttese. A jel többértelmű, mert többféle úton mű-kódú közlés: bármely szervünk képes jelet fogni. A kép viszont csak látásunk számára érzékelhető jelenség, tehát aszimmetrikus összetételt tárgyalunk. Ez remekül kifejezi a formai különbözőséget és a lényegi azonosságot egyaránt. A művészetekben elemi követelmény tartalom és forma összhangja, és ha az nem teljesül, a mű semmiféle komoly kritikára nem méltó. Nem így van ez a jelképek világában, legalábbis ma, az írott történelem korában. Jelek és képek, az így megmutatott fogalmak a világban rendszerint elkülönülnek. Az, hogy ezek egymásban és egységben jelenjenek meg, egészen rendkívüli eset. Az feltűnést kelt, izgalomba hozza a társadalmakat, foglalkoztatja a közgondolkodást. Nos, ez történt a huszárság esetében.

Őseink minden korban jó katonák voltak. A tizedik században olyan tetteket vittek végbe, melyek minden tekintetben mérhetőek egy Nagy Sándor, egy Napóleon, egy Rommel hadi sikereihez. A sort folytathatnám kiváló katonai teljesítmények felsorolásával tulajdonképpen 1956-ig. (Feltétlenül meg kell jegyezni, hogy a katonáink eredményeit gyalázó politikai kudarcok azokat semmiképpen nem minősítik.) Ami az újabb kori huszárságot kiemeli ebből az egyébként is igen dicsősorból, az egyetlen tény, az, hogy a huszárság intézményét, annak összes

külsőségével együtt, önként és dalolva átvette egy sor nyugati hadsereg akkor, mikor az a ma ismert körülmények közepette fénykorát élte, a tizenharmadik században. Sőt nem-csak átvette, hanem hagyományait máig őrzi, példa erre a franciák egyik elitalakulata, melyet ejtőernyős-gépfegyveres léte ma is Bercsényi-huszárezrednek hívnak. De gondoljunk a Beatles-együttesnek arra az albumára, melynek borítóján a zenészek a magyar viseletet tökéletlenül ugyan, de félreismerhetetlenül mintázó öltözetben jelentek meg: természetesen azért, mert így lehetett nagyobb példányszámot eladni belőle...

Most nézzük magát a huszárt. Csaknem minden vonatkozásáról csaknem minden fontos adat hozzáférhető azokban a gyönyörű albumokban, melyek a kitűnő festő-grafikus-történész és nem utolsósorban teológus Somogyi György illusztrációival az utóbbi években megjelentek. Akik esetleg nem ismerik ezeket, kedveskedjenek egy szép huszárcsíny felidézéssel: a wagrami csatából visszavonuló osztrák seregnek egy folyóátkelésnél lemaradt egy lovasezrede. A Thaya folyó hídján, ezeket leszámítva, magyar huszárok haladtak át utolsónak, amikor Nagy György őrmester, felismerve a helyzetet, magasabb parancsnok híján saját elhatározásából, tizenkettő magával visszafordult, és a hídhöz vezető töltésen nemes egyszerűséggel nekiesett a francia hadseregnek. Több rohamban rendet vágott az ellenség soraiban, és tartotta a hidat addig, míg a tábornokok észbekaptak. A fősereget a nagyobb egységet vezényeltek ki-mentésükre, így sikerült egyúttal a túlparton maradt dragonyosokat is megmenteni. Az akcióban két huszár elesett, Nagy György huszonhárom sebtől önkívületben ült (!) a lován, amikor Okenka Gábor közhuszár mellőlvagolt, és átvezette a hídon.

Tehát megtörtént, hogy egy katonai fegyvernem, egyedeiben és összességében egyaránt, felülmúlja összes ismert elődjét és utódját, valamint kortárs kollégáit. Erre nem lehet elegendő magyarázat a kiváló kiképzés és felszereltség. Viszont van egyetlen, messziről feltűnő (és mint említettem, buzgón másolt) sajátossága vitézeinknek, bármilyen értetlenség övezi is ma-napság az efféle gondolatokat, az pedig sajátos és jelképi erejű és érvényű külsőségük. Melyek ennek a főbb elemei? Bajusz vízszintesen hegyesre pödörve, haj három varkocsban, kettő a fülek előtt, egy hátul. Fejfedő: csákónak hívják, bár az igazi, metszett leffentyűs csákó a kuruc idők óta nem divat. A napóleoni időkben a csákó felfelé szélesedett, tulajdonképpen csonkakúp alakú. Az egész öltözetet dús zsinórozás borítja, és ez talán a legérdekesebb, ugyanis itt az árpád-kori kőfaragásokról ismert „rontáselhárító”, „mágikus” csomók köszönnek vissza! A derékon az öv tisztán zsinórcsomók sora. A lovas viselet „viselete” rímelt lovasáéra, a sabrak (nyereg-takaró) csákósan, ferdén metszve, a bőségesen alkalmazott sallangok szintén csomózások halmazából fityegnek le.

A „huszár” nevezetét közkézen forgó szakmunkák, de Somogyi egyik szövegírója is a törökkori ráclóbandáktól eredezteti, azon az alapon, hogy volt valami hasonló szavuk nekik is, és Mátyás király ezeket is besorozta seregeibe. Egyetlen nyilvánvaló tény teszi ezt az elméletet agyrémmé, az, hogy a könnyűlovasság mindig is elsőrendű magyar fegyvernem volt, annak kellett lennie akkor is, ha időnként nyugati jellegű vértés nehézelövességet is alkalmaztunk. Miképpen tudott volna megállni, egyáltalán harcba bocsájtkozni páncélos katona Batu ellen, amikor háromszáz évvel korábban a nyugatiak sem voltak képesek erre az akkori magyarokkal szemben? A reflexív vesszeje a hátán jön ki a páncélosnak, az ellen csak jobb íjász-teljesítmény nyújt védelmet. Tehát szükségképpen mindig is megvolt nekünk a huszárságunk, legfeljebb nem ezen a néven és nem ebben az öltözetben. Hogy mégis, miért huszár a huszár, arra egyetlen elfogadható magyarázatot ismerek, de elötte ismét egy kis kitérőt kell tennem.

Villon és Shakespeare művészetét velük azonos anyanyelvű kortársaink, tehát a mai franciák, angolok fordításokból ismerik. Éspedig azért, mert a nyugati, „indoeurópai” nyelvek elképesztő gyorsasággal változtatják tulajdonságaikat, gyakorlatilag a mai francia közönségnek Villon kézírata kínaiul van. Ez hihetetlennek tűnik, de valamikor a hatvanas-hetvenes években közkézen forgott egy kétnyelvű, francia-magyar Villon-kötet, sajnos pontos adataira nem tudok hivatkozni. De aki kicsit is konyít a franciához, és kezében volt ez a mű, tanúsíthatja állításomat. Ezzel szemben az egykorú Balassit mi nemhogy megértjük, élvezzük is. A magyar nyelv első nyelvemlékeink óta nem változott talán annyit, mint a francia egyetlen emberöltő alatt! (A „hodu utu” jellegű töredékeket nagy valószínűséggel bevándorolt, a magyart éppen tanuló klerikusok írták.) Nyelvünk hihetetlen konzervativizmusa, valamint az a tény, hogy az ismert, belső és külső ellentmondásokkal terhelt eredetelméletünk (a finnugor elmélet) minden kudarc ellenére közpénzen tartott tudósaink más lehetségek legalapvetőbb vizsgálatától is elzárkóznak, kényszerítik erővel fordítva a józan földműves elméjét a „délibabos” sumerológia felé. És ott van a „huszár” szónak egy lehetséges másik megfejtése. (Egyébiránt számtalan más szavunknak is.) Cseréptábláról latin betűkre áttéve úgy olvasható: „assa-úr”. Ebből „assa” lovat jelent, az „úr”-nak pedig bár igen sok jelentése van, de itt, forrásunk alapján bátran értelmezhetjük úgy: katona. Tehát vagy délibáb, vagy minden összevág, és a „huszár” egyszerűen lovas katonát jelent. (Ha pedig az akadémikus uraknak nem tetszenek a sumerológia eredményei, hát kéretik annak elutasítása előtt ugyanazt az energiát: százötven év teljes akadémiai kapacitását annak kivizsgálására fordítani, ahogyan azt tették a finnugor elmélettel.) Magam, tekintettel az összes körülményre, a továbbiakban az „assa-úr” és a „hu-szár” szavak azonosságát tényként fogom kezelni.

Tehát gondolatmenetem eredménye egy olyan konstrukció, melynek egyes elemei tudományos módon

bizonyíthatatlanok. Hogyan lehetne kimutatni, hogy a „rontáselhárító” csomók hány százalékát hártották el a halálos lövéseknek? Ilyet még csak állítani is kockázatos dolog józan világunkban. Ki tudhatja, ismerve a későbbi nyelvi divatok furcsaságait, nem valóban a szoros testközelen, szövetségben harcoló rációk szavajárásából vették-e eleink saját katonáik megnevezését? És ki tudhatja, hány, ezeknél jóval meggyőzőbb elmélet hány bizonyító adata veszett oda levéltáraink menetrendszerű felégetései közepette? Nem folytatom, kintartok amellett, melynél jobbat nem tudok. Tehát abban a korban, melyben a katona megbecsült eleme volt a társadalmaknak, mert nem voltak még világháborúk összes mocskáikkal együtt, viszont volt férfiasság, hűsiesség, tehát a „daliás idők”-ben, a katona mintaképe, a huszár, maga volt az íkép, az archetípus: a lovaskatona. Maga a testet öltött és kézzelfogható jelkép. Ma más a közfelfogás, de azt nem szabad visszavetíteni még egyetlen emberöltőre sem. Koronként más-más értékeket állít az ember középre. Mostanában egy olyan korszellem terjeszkedik, melyben az értékek általában nem divatoznak. Ez a Vízöntő, melynek kezdetéről annyit vitatkoznak, de fölöslegesen. Kutakodás nélkül is megmutatja az magát. De ne gondoljuk, hogy azért, mert az értékek lappanganak, érvényüket elvesztették.

Fentiekben felhasználtam Bakay Kornél, Molnár V. József, Padányi Viktor, László Gyula, Götz László, Bobula Ida gondolatait. A név szerint nem említett szerzőkkel elnézést kérek. A népdalszöveg-értelmezés sajátom.

Pogány István

Szerző a Flag Polgári Műhely tagja

Ajánló